

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди (Україна),
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» (Україна),
Вірменський державний педагогічний університет імені Х. Абовяна (Вірменія),
Батумський державний університет імені Шота Руставелі (Грузія),
Телавський державний університет імені Якоба Гогобашвілі (Грузія),
Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка (Україна),
Куявсько-Поморська Вища Школа в Бидгощі (Польща)

МЕТОДОЛОГІЯ СУЧАСНИХ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ
за результатами XVIII Міжнародної
науково-практичної конференції,
присвяченої 300-річчю Г. С. Сковороди
(12–13 травня 2022 р., м. Харків)

Харків
2022

ЗМІСТ

ШЛЯХИ ІНТЕГРАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНИХ СИСТЕМ ОСВІТИ

ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО ТА СВІТОВОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ 7

Чайковська Г. Нові технології в освіті для сталого розвитку 8

Яремівич М. Формування громадянської солідарності у студентської молоді – один із напрямків консолідації європейського та українського освітніх просторі 11

Передерій О. Умови прискорення трансформації правової культури населення України в аспекті європейської інтеграції 14

Го Іцзян. Інтеграція системи підготовки музично-педагогічних кадрів КНР до міжнародного освітнього простору 17

Ушмарова В., Ван Цзивень. Кроскультурний аналіз проблеми музичної обдарованості в українських і китайських дослідженнях 21

Янкович О. Методи наукових досліджень у педагогіці та медсестринстві в республіці Польща. . . 25

Жворонков М. Національний освітній процес мистецтва ілюзіонізм як невід’ємна складова інтеграційного симбіозу європейського освітнього простору 28

ФІЛОСОФСЬКІ ПРОБЛЕМИ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ 31

Ємельяненко Г., Абизова Л. Евристичний потенціал філософії освіти в сучасних педагогічних дослідженнях 32

Пільков К. Дихотомія «факт – цінність» як методологічний критерій у юридичній науці 35

Сурнін М. Застосування філософського аналізу культурологічних явищ для порівняння їх семантичного змісту 39

Трубавіна І. Теоретико-методологічні основи сучасного науково-педагогічного дослідження 41

СИСТЕМА ПРИРОДНИЧО-НАУКОВИХ МЕТОДІВ ДОСЛІДЖЕННЯ 44

Буднік С. Зміни клімату й виклики до перебудови гідрометеорологічної мережі. 45

Максименко І., Прокопук М., Зуб Л. Біоіндикація радіоактивного забруднення водою зони відчуження ЧАЕС методом аналізу пилку макрофітів. 47

Прилуцький С. Новітні прикладні методи досліджень в експериментальній генетиці 52

Степанюк А., Негоденко А. Загальні методи наукового пізнання як основа системи природничо-наукових методів дослідження. 54

Чалаташвілі О. Виготовлення спиртової настоянки квітів шафрану: дослідження оптимальних умов. 57

СИСТЕМА МЕТОДІВ ДОСЛІДЖЕННЯ В СУСПІЛЬНИХ, ЕКОНОМІЧНИХ, ГУМАНІТАРНИХ НАУКАХ ТА МИСТЕЦТВОЗНАВСТВІ 60

Аладашвілі М., Тамарашвілі Т. Маршрути культурного туризму Ради Європи та Грузія 61

Basilashvili N. Comparative analysis of "soft power" and "common ground" theories 70

Voichuk V., Yefremova N. Methods for investigating the phenomenon of pessimism as a personal factor of communicative interaction 75

Боришполь Г. Ребрендинг архетипу України – соціокультурний феномен початку XXI ст. 77

Будякова О. Біоекономіка: міждисциплінарний характер досліджень 80

Бурдіашвілі М. Розвиток культури й освіти Кварельського району в 1930–1940-х роках 83

Ванда І. Бази даних у дидактичному і дослідницькому інструментарії суспільної географії макрорегіонів світу 87

Гіоргадзе Н. Артур Лайст і Грузія 91

Трубавіна І.

*доктор пед наук, професор,
доцент кафедри педагогіки, психології та інклюзивної освіти
Тернопільського обласного комунального
інституту післядипломної педагогічної освіти
Тернопіль, Україна*

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ СУЧАСНОГО НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Проблема методології і теоретичних основ дослідження є надзвичайно важливою для молодих науковців. Від вибору методології і теорії залежать визначення і обґрунтування мети, принципів, змісту, технологій, методик, методів і критеріїв дослідження. Виникає питання – що і на якій підставі обрати за методологію і теорію і зробити вихідним моментом свого дисертаційного дослідження. Традиційно в теорії педагогіки як основа досліджень розглядалися наукові підходи філософії, психології і потім власне педагогічні підходи. При цьому підходів багато, виникає питання про їх відбір – саме тих, які стосуються конкретного наукового дослідження і які здатні повному вирішити практичну проблему або знайти новий спосіб розв'язання завдання. В докторських дисертаціях взагалі в педагогіці вимагається обґрунтувати новий підхід і його втілення в практику в системі чи моделі з експериментальною перевіркою, що стане основною наукової новизни дослідження. Існуючі дослідження розкривають окремі наукові підходи до побудови логіки дослідження (В. Краєвський, Ю. Бабанський, Ю. Загвязинський, В. Лозова, Г. Шамова, Г. Щукіна та інші). У праці І. Липського є спроба побудувати систему багаторівневої методології соціально-педагогічних досліджень, яку ми беремо за основу. Але ми не повністю згодні з такою пропозицією, оскільки філософський рівень дослідження вважаємо вищим, а не тільки гносеологію як один з філософських підходів.

Пропонуємо своє бачення методології і теорії науково-педагогічних досліджень і логіку їх відбору. Ми вважаємо, що методологічні і теоретичні основи – це комплекс наукових підходів різного рівня. Кожен рівень має своє призначення і межі дії. Вищий рівень методології наукових досліджень – це філософські дослідження, які визначають мету конкретного наукового дослідження в певному суспільстві з обґрунтуванням потреби, протиріч суспільства і необхідності у вирішенні проблеми. Мета визначає перелік філософських підходів для її формулювання. Саме формулювання проблеми і мети її вирішення визначає погляди певного суспільства на можливі шляхи її

розв'язання. Можна сформулювати мету, наприклад, нейтрально, руйнівню чи миролюбно тощо. Так, вибух ядерної бомби над Хіросімою може бути вдалим завершенням експериментального ядерного проекту за Опенгеймером, злом за Майораною, безсумнівним лихом для всіх японців і людського населення світу. Постановка мети визначає шляхи та умови її досягнення. Тому як сформульовано мету – такі будуть і принципи, на які буде спиратися її вирішення, такі зміст, технології і методики будуть обиратися. Тому мета формулюється на основі філософії захисту прав людини, етики, біоетики та інших сфер пізнання, які відповідають визнаним ідеям світової спільноти щодо вирішення проблем людства. Це означає опору при формулюванні мети дослідження на течії філософії, визнані у світі, міжнародні документи, які ратифіковані даною країною і виконуються нею. При цьому дотримуємося порівняльного підходу – як це вирішується в різних країнах, політичного підходу – що є справедливим для більшості людей, історико-педагогічного підходу – як ця проблема вирішувалася раніше. Саме ці аспекти методології дозволяють говорити про знання всього, що було у вирішенні проблеми і її уточненні в конкретному випадку для обґрунтування нового погляду на вирішення проблеми чи її складової, або вдосконалення вирішення поставленої проблеми.

Якщо говорити про загальнонауковий рівень теоретичних і методологічних досліджень, то вони визначають принципи наукового дослідження, які конкретизують мету як опорні, основні, ключові моменти, з погляду яких здійснюється наукове пізнання. Принцип гуманізму конкретизує ідею прав людини, наприклад. Принципи дозволяють відібрати зміст наукового дослідження. Є питання, які взагалі відмітаються як можливі саме принципами дослідження – наприклад, генні експерименти на людях, що не є гуманним і суперечить ідеї захисту прав людини. Тому змістом дослідження в теорії педагогіки не можуть бути фізичні покарання дітей, наприклад. Бо вони взагалі не повинні використовуватися в освіті, вихованні і навчанні дітей. До загальнонаукових підходів дослідження належать: аксіологічний, діяльнісний, системний, синергетичний, акмеологічний та інші, які дозволяють відібрати принципи науково-педагогічного дослідження і які конкретизують мету в обраних ключових позиціях. Принципи в освіті, як правило, описують зміст освітнього процесу і хід його здійснення. Це є важливим для їх конкретизації у наступному рівні теоретичних підходів.

До конкретнонаукових підходів відносимо ті, які дозволяють визначити зміст і технології вирішення проблеми, педагогічний шлях досягнення мети (відбираються закони і закономірності педагогіки, зміст і технології освіти) і реалізації принципів через зміст і технології освіти. Тут наукові підходи відбираємо з урахуванням аспектів вирішення проблеми в контексті мети і принципів дослідження (за змістом і за процесом). Конкретнонаукові підходи – це правові, медичні, соціальні, політичні, психологічні, державного управління, підходи соціальної роботи, педагогічні теорії тощо змісту освіти і досягнення мети. Тут наукові підходи обираються через дотичність різних наук для

обґрунтування змісту і шляху досягнення мети. Так з'являється педагогіка соціальної роботи, наприклад. Кожна практична проблема – комплексна, виділити змістові і технологічні в цьому напрямі аспекти її вирішення – це вирішити частинку проблеми, тому в кожній сфері наукового пізнання ця мета досягається різними шляхами, корисно їх вивчити і описати для розуміння саме педагогічного аспекту вирішення проблеми. Тут відбираємо ті наукові підходи, які конкретизують мету, принципи дослідження у змісті і технологіях, які можна застосувати для досягнення мети з різних наук.

Педагогічні підходи як рівень теоретико-методологічного обґрунтування науково-педагогічного дослідження передбачають конкретизацію всього викладеного вище – мети, принципів, змісту і технологій дослідження у власне педагогічних теоріях, течіях на рівні уточнення мети, додавання власне педагогічних принципів, відбору змісту і технологій освіти з урахуванням особливостей віку учасників освітнього процесу, інших їхніх особливостей, підготовки тощо, добору і розробки нових технологій і методик освітнього процесу, відповідно до цих уточнень і конкретизації, критеріїв ефективності їх застосування, розробки методів виявлення ефективності внесених змін в освітній процес. Тут працюють різні педагогічні теорії – особистісно-орієнтованого навчання, розвивального навчання, змішаного і дистанційного навчання, компетентнісного підходу, особистісного, середовищного, соціо-особистісного, гуманістичного підходу тощо.

Таким чином, кожен рівень методології і теорії наукового пізнання вносить своє бачення у вирішення проблеми і дозволяє окреслити коло питань, які він вирішує. Найвищий рівень – філософський, порівняльний, історико-педагогічний, політичний підходи – дають змогу сформулювати мету дослідження в конкретному суспільстві. Загальнонауковий рівень – принципи відбору змісту і технологій вирішення проблеми, конкретна науковий рівень – зміст і технології вирішення проблеми, педагогічний рівень – уточнює все це з огляду на конкретні особливості предмету науково-педагогічного дослідження. Приклад такої побудови дисертаційного дослідження можна подивитися на прикладі дисертації [1].

Список використаних джерел

1. Трубавіна І. М. Теоретико-методичні основи соціально-педагогічної роботи з сім'єю : автореф. дис. ... д-ра пед наук. Луганськ : ЛНУ імені Тараса Шевченка, 2009. 44 с.